

Anna Urbanowicz

Numer ORCID: 0009-0000-0390-0862

Katedra Judaistyki im. T. Taubego

Uniwersytet Wrocławski

BIBLIOGRAFIA ZAWARTOŚCI CZASOPISMA „JUNYJ IZRAIL”

Czasopismo dla dzieci i młodzieży „Junyj Izrail: Jeżeniedielnyj illustrirowannyj żurnał” (Młody Izrael: Tygodnik ilustrowany) było publikowane w języku rosyjskim w latach 1909–1912 w Ługańsku. Wiemy, że nie był to jedyny periodyk kierowany do młodego żydowskiego czytelnika ukazujący się w tej miejscowości¹. Pomimo że społeczność żydowska w Ługańsku nie była liczna², to duża aktywność wydawnicza w tym miejscu mogła być związana z działalnością lokalnego Żydowskiego Towarzystwa Literacko-Artystycznego³. W roku 1909 redaktorem tygodnika był Sz. Lurie, a w latach 1910–1912 Calew Ruwimowicz Lejfer⁴. W pierwszym roku pismo drukowano w drukarni Josefa Samojłowicza Żytomirskiego w Ługańsku, zaś w pozostałych – u wspomnianego Lejfera.

Czasopismo reprezentowało żydowską ideologię narodową w dobie postakulturacji. Jego celem było „dać żydowskiemu dzieciątku żydowską książkę w języku rosyjskim”⁵. Redakcja podkreślała, że jego adresatami były żydowskie dzieci, które miały dowiedzieć się przede wszystkim „kim jest Żyd”⁶. Czytelnicy poznawali bogatą historię narodu żydowskiego, czytali teksty uczonych, poetów i pisarzy, a także dowiadywali się o artystach, muzykach czy politykach. Redaktorzy stanęli przed zadaniem stworzenia pisma, które nie tylko przyciągnęłoby uwagę młodych czytelników, ale również pełniło funkcję edukacyjną.

---

1 Ukazywały się tu także hebrajskojęzyczne pismo „Ha-Prachim” (1907–1913) pod redakcją Israela Binjamina Lewnera oraz rosyjskojęzyczny „Cwietnik Judei” (1912–1913) pod redakcją Josefa Samojłowicza Żytomirskiego.

2 W 1911 roku w Ługańsku żyło około 5554 Żydów, co stanowiło 10% jego mieszkańców – zob. *Wieś Ługańsk w karmanie: Adries-kaliendar i sprawocznaja kniga goroda i okriestnostiej*, Kijew 1912, s. 74.

3 Jekatierina Ulianowa, *Stanowlienije wostocznoukrainskoj litieraturno-chudożestwiennoj pieriodiki: Nacjonalno-etniczieskije i żanrowo-tipologiczeskije osobienności*, [w:] *Żurnalistyka – 2016: stan, prabliemy i pierspiektywy*, Mińsk 2016, s. 422.

4 Na tym etapie badań nie udało się ustalić żadnych danych na temat redaktorów.

5 „Junyj Izrail” 1909, nr 1, kol. 1–2.

6 *Idem*.

Aby uatrakcyjnić lekturę, redakcja zdecydowała się na wprowadzenie ilustracji, publikowanie ciekawych opowiadań oraz historii z różnych stron świata, np. z Afryki Północnej, Indii czy Dagestanu, przygotowanie łamigłówek, a także organizowanie konkursów, np. na najlepszy tekst dotyczący święta Purim czy Pesach.

Pierwszy numer „Junyj Izrail” ukazał się na początku 1909 roku⁷. Tego roku opublikowano 8 numerów, w 1910 roku – 48, w 1911–32, zaś z roku 1912 zachowało się 7 numerów. Według informacji w podtytule pismo miało być tygodnikiem, lecz zdarzało się, że wychodziło ono nieregularnie. Przykładowo w roku 1910 nie wydano numerów wrześniowych, a przyczyna tego nie została podana. Zdarzały się też numery podwójne oraz potrójne. Ostatni zachowany numer ukazał się 15 lutego 1912 roku. Nie wiadomo jednak, czy był to rzeczywiście ostatni planowany numer czasopisma, ponieważ w nocy redakcyjnej nie ma żadnej informacji dotyczącej zakończenia wydawania periodyku. Objętość tego czasopisma wynosiła przeważnie 16 stron. W przypadku numerów podwójnych oraz potrójnych było ich po 24. Niekiedy do czasopisma dołączano broszurę Żydowskiej Biblioteki Dziecięcej, która miała oddzielną paginację. Informacji o nakładzie nie udało mi się odnaleźć.

Pojedynczy numer w 1909 roku kosztował 12 kopiejek, cena za 3 miesiące prenumeraty to 1 rubel, prenumerata półroczna – 2 ruble, zaś roczna – 4 ruble. Cena prenumeraty zagranicznej była wyższa: za 3 miesiące – 1 rubel 50 kopiejek, pół roku – 3 ruble, a za rok – 6 rubli. W 1909 roku zamieszczano też cennik opłat za publikowanie ogłoszeń i reklam na łamach pisma: za ogłoszenie wydrukowane przed tekstem należało zapłacić 50, zaś za tekstem – 30 kopiejek. W 1910 roku usunięto natomiast zarówno ten cennik, jak i informację o cenie numeru pojedynczego (w pierwszym numerze z 1910 roku pominięto rubrykę dotyczącą prenumeraty zagranicznej), a od 1911 roku – także cennik prenumeraty zagranicznej. Od 1912 roku pojawiała się już wyłącznie informacja dotycząca kwoty prenumeraty rocznej i półrocznej. Ceny pozostawały bez zmian. Oprócz samego czasopisma prenumeratorzy mieli otrzymać w ciągu roku dwanaście broszur z Żydowskiej Biblioteki Dziecięcej, a także tomik wierszy wraz z portretami żydowskich poetów⁸. W badanych przeze mnie numerach (z odrębną paginacją) znalazło się łącznie sześć wpiętych broszur, niewykluczone jednak, że było ich więcej. W 1910 dodatek do periodyku stanowił słownik *Malutka*⁹.

Pismo charakteryzowało się zmienną strukturą i dużym bogactwem gatunkowym. Drukowano rozmaite opowiadania, legendy biblijne i talmudyczne, wiersze, szkice, aforyzmy, noty biograficzne i scenki. Od numeru 6 z 1910 roku charakterystyczny stał się wspomniany cykl „Naszym młodszym bratjom i siestram” (Do naszych młodszych braci i sióstr), kierowany

---

7 W pierwszym roku wydawniczym na winiecie nie umieszczano dat poszczególnych numerów. Udało się jedynie ustalić, że numer trzeci został rozesłany 27 marca 1909.

8 „Junyj Izrail” 1909, nr 1, kol. 1–2.

9 *Idem*. Nie udało mi się ustalić danych bibliograficznych tego słownika.

do młodszych odbiorców, w którym pojawiały się bajki, miniatury, legendy, opowiadania, a niekiedy też wiersze. Zazwyczaj cykl ten był bogato ilustrowany. Na ostatniej stronie pojawiały się noty od redakcji, reklamy oraz ogłoszenia. Całość pisma była drukowana w języku rosyjskim, a jedynie sporadycznie pojawiały się reklamy w języku hebrajskim.

Teksty do periodyku pisali autorzy związani zarówno z literaturą jidyszową, jak i hebrajską (na przykład Israel Binjamin Lewner, Dawid Fryszman, czy też Zalman Szneur), część z nich publikowała również w pierwszym ilustrowanym hebrajskojęzycznym czasopiśmie skierowanym do dzieci „Olam Katan”, który był wydawany w latach 1901–1904 przez Awrahama Szalkowicza i Szmuela Gordona w Królestwie Polskim¹⁰. Publikowanie tekstów dotyczących świąt (takich jak Purim, Pesach, Tu bi-Szwał, Tisza be-Aw oraz Chanuka), wybitnych postaci, tradycji religijnej oraz wydarzeń historycznych miało na celu budowanie poczucia wspólnoty i rozwijanie świadomości narodowej wśród młodych odbiorców. Przypomnienie o świątach, ich genezie, a także symbolice pomagało czytelnikom wykształcić świadomość religijną i kulturową, wzmacniając ich więź z tradycją.

W czasopiśmie dominowały wątki kultury żydowskiej, jednak też pojawiały się odniesienia do kultury rosyjskiej. Takim przykładem jest krótkie wspomnienie pośmiertne dotyczące Lwa Tołstoja oraz ilustracja o charakterze alegorycznym. We wspomnieniu podkreślono, że Tołstoj interesował się Żydami oraz judaizmem, a szczególnie opowieściami talmudycznymi. Opisany został jako „wielki pisarz i geniusz”¹¹.

Dzięki analizie unikalnego źródła, jakim jest korespondencja od czytelników publikowana na łamach „Junego Izraila” w latach 1909–1911 w cyklu „Pocztowy Jaszczik” (Skrzynka Pocztowa), można określić nie tylko jego modelowego, lecz również i rzeczywistego odbiorcę. Jak wynika z tej analizy, listy nadsyłał młodzi czytelnicy i czytelniczki w przedziale wiekowym 8–14 lat. Jeśli chodzi o proporcję płci wśród autorów tych listów to rozkładała się ona w stosunku: 65% chłopcy – 35% dziewczynki. Dla porównania w hebrajskojęzycznym czasopiśmie „Olam Katan” (1901–1904) chłopcy stanowili 73%, zaś dziewczynki 27% wśród autorów/autorek korespondencji, co wskazywało na różnice w znajomości tego języka uwarunkowane kategorią płci, wynikające z funkcjonowania żydowskiego systemu edukacyjnego¹². Listy, a także nadsyłane do pisma rozwiązania zagadek pokazują szeroki zasięg geograficzny pisma: przychodziły one zarówno z różnych regionów Cesarstwa Rosyjskiego, z niektórych miast Królestwa Polskiego, jak i z Austrii oraz Palestyny. Listy

10 Agnieszka Jagodzińska, *How to Create a Hebrew Reader? Olam Katan (1901–1904) and the Young Hebrew Reading Public*, „Children’s Literature in Education” 2022, nr 55, s. 510, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10583-022-09520-w> (data dostępu: 21.05.2026).

11 „Junyj Izrail” 1910, nr 39–40, kol. 905.

12 Agnieszka Jagodzińska, *The Periodical Olam Katan (1901–1904) and Its Readers: A Study in Modern Jewish Childhood in Eastern Europe*, „Modern Judaism – A Journal of Jewish Ideas and Experience” 2025, nr 45(1), s. 63–64, <https://academic.oup.com/mj/article/45/1/52/8005635> (data dostępu: 21.05.2026).

pełniły nie tylko funkcję forum, w którym chwalono ciekawe opowieści drukowane w „Junym Izrailu” czy jego redakcję, ale także stanowiły przestrzeń do poznawania innych dzieci i ogłaszania własnych inicjatyw, takich jak organizowanie kółek czytelniczych. W roku 1912 zrezygnowano z publikowania listów.

Jak wskazuje historyczka sztuki Renata Piątkowska, w przypadku czasopism dla dzieci tym, co miało przyciągnąć czytelników, była również szata graficzna¹³, która wyróżniała się nie tylko ilustracjami, ale również estetyką liternictwa. Tak samo było w przypadku „Junego Izraila”. Szata graficzna periodyku była w większości utrzymana w czarno-białych kolorach. W winiecie z 1909 roku w centralnej części znajduje się tytuł periodyku zapisany dekoracyjnym krojem o zaokrąglonych liniach. Po obu jego stronach umieszczono symetryczne ramki z informacjami dotyczącymi opłat prenumeraty, ceny numeru oraz celu pisma. W latach 1910–1911 winieta została bardziej rozbudowana. W jej centrum przedstawiono umięśnionego młodzieńca, półnagięgo, ale z nakrytą głową, dzierżącego sztandar, na którym widnieje napis „Junyj Izrail”. Jego druga ręka wskazuje na słońce za górami, a on sam stoi najprawdopodobniej na zminimalizowanej kuli ziemskiej. Na dole strony są przedstawione dwa pejzaże: po lewej stronie ukazano morze z łódkami, którego tłem jest miasto, a po prawej budynki z wieżami znajdujące się na pustyni, co przywodzi na myśl ikonografię typową dla sztuki syjonistycznej – podobnie zresztą jak wyobrażenie samego młodzieńca nawiązujące do ideału nowego, silnego Żyda. Całość jest zamknięta w ozdobnej, secesyjnej ramie. Sztandar z nazwą pisma może nawiązywać do młodego pokolenia szerzącego idee, jakim hołdował periodyk. Tę całą kompozycję na stronie tytułowej można rozumieć jako wizualne przedstawienie celu pisma, tj. krzewienia tożsamości narodowej wśród żydowskiej młodzieży, którego bazą jest historia i pamięć zbiorowa. Winieta w 1912 roku jest już całkowicie odmienna. Przedstawia starszego mężczyznę, obok którego na krześle siedzi chłopiec. Dominującym elementem jest tutaj tytuł czasopisma, którego rosyjskie litery zostały zapisane krojem nawiązującym stylistycznie do alfabetu hebrajskiego. Całość również tu jest zamknięta w secesyjnej ramie. Liternictwo utrzymano w kolorze zielonym. Kompozycja ta według mnie kładzie większy nacisk na tradycję żydowską, jaką znamy z diaspor i gubi wcześniejszy syjonistyczny wydźwięk. Ta zmiana odzwierciedla przemianę, jaka zachodzi w samej treści pisma, która staje się bardziej stonowana: zamieszczone opowieści koncentrowały się już bardziej na codziennym życiu w diasporze, a nie na historycznym cierpieniu ludu żydowskiego.

„Junyj Izrail” jest świadectwem pełnej ideologicznych przemian i napięć epoki, w której wśród zrusycyzowanych językowo żydowskich dzieci próbowano budować i wzmacniać

---

13 Zob. Renata Piątkowska, *Szata graficzna czasopism żydowskich w XIX i XX wieku – między estetyką a ideologią. Rekonesans badawczy* [w:] *Studia z dziejów trójjęzycznej prasy żydowskiej na ziemiach polskich XIX–XX wieku*, red. Joanna Nalewajko-Kulikow, Warszawa 2012, s. 477–509.

żydowską tożsamość kulturową za pomocą języka rosyjskiego. Tożsamość żydowska była budowana w sposób wielowymiarowy – od elementów tradycyjnych jak odniesienia do Talmudu, świąt religijnych aż po pamięci historycznej związanej z prześladowaniami. To miało nie tylko edukować i wychowywać, ale również pomóc stworzyć poczucie braterstwa i wspólnoty losu żydowskiego.

Baza bibliograficzna

Bibliografia zawartości czasopisma „Junyj Izrail” (1909–1912) została opracowana na podstawie numerów udostępnionych na stronie Rosyjskiej Biblioteki Narodowej¹⁴ oraz numerów znajdujących się w kolekcji Biblioteki Narodowej Izraela¹⁵. W bazie zostały uwzględnione takie dane jak: rok, pełna data wydania według kalendarza juliańskiego¹⁶, numer czasopisma, numer kolumny¹⁷, autor (zapis w alfabecie rosyjskim i jego transkrypcja), tytuł tekstu (w alfabecie oryginalnym, jego transkrypcja i tłumaczenie), typ tekstu (gatunki prasowe oraz literackie), informacja o obecności ilustracji oraz uwagi. W sekcji Uwagi umieściłam szczegóły dotyczące tłumaczy, błędów (w przypadku literówek podałam tu tekst oryginalny) oraz wskazanie, kiedy zrekonstruowany tytuł utworu poetyckiego był *de facto* jego incipitem. Przy pierwszym pojawieniu się noty od redakcji wskazałam kim byli redaktorzy pisma.

Dla zapisu alfabetu hebrajskiego przyjąłam zasady uproszczonej transkrypcji fonetycznej, a dla rosyjskiego zasady transkrypcji według *Słownika ortograficznego PWN*¹⁸. W nazwach własnych pochodzenia obcego zapisanych z użyciem rosyjskiej litery „e” (czytaj: je) oddano ją w transkrypcji jak „e” (w wymowie: e). W tekstach w „Junym Izraelu” drukowanym na początku XX wieku używano znaków, które późniejsza reforma ortograficzna z lat 1917–1918 usunęła. Również w mojej bazie zastosowałam zmodernizowany w tym zakresie zapis dla ułatwienia wyszukiwania.

Baza bibliograficzna powstała jako część kwerendy do projektu badawczego, który obejmuje, między innymi, analizę oraz interpretację żydowskich czasopism skierowanych do

---

14 W jej zbiorach znajduje się większość numerów z czasu całego ukazywania się pisma: https://rusneb.ru/catalog/000200_000018_RU_NLR_INFOCOMM31_5000122351/?volumes=page-1 (data dostępu: 21.05.2026).

15 Ze zbiorów tej biblioteki przebadano numery, których brakowało w kolekcji wskazanej w przyp. 14. Były to numery 29–32 z 1911 roku, zob. katalog biblioteki <https://www.nli.org.il/en/journals/NNL-Journals/990022677390205171/NLI> (data dostępu: 21.05.2026).

16 Warto zaznaczyć, że od 1911 roku pismo zaczęło podawać również datę według kalendarza żydowskiego. Daty te pominięto w bazie.

17 Pismo używało numeracji kolumn, nie stron.

18 Zob. <https://sjp.pwn.pl/zasady/308-76-B-Transkrypcja-wspolczesnego-alfabetu-rosyjskiego;629697.html> (data dostępu: 18.02.2026). Do przygotowania transkrypcji użyłam skryptu Leszka Kwiatkowskiego: <https://www.marginalia.studio/transliteracja/rosyjski/> (data dostępu: 18.02.2026).

żydowskich dzieci oraz młodzieży publikowanych w języku rosyjskim oraz hebrajskim wydawanych w Ługańsku. Konsultacji rekordów w bazie w zakresie języka rosyjskiego udzielili Leszek Kwiatkowski oraz dr Wojciech Tworek, którym dziękuję za cenne wskazówki. Za pomoc w dotarciu do brakujących numerów „Junego Izraila” z Biblioteki Narodowej Izraela dziękuję profesorowi Urielowi Gellmanowi. Jestem także wdzięczna dr Monice Jaremków za lekturę wcześniejszej wersji tego artykułu i zgłoszone do niej uwagi.

Bibliografia zawartości czasopisma „Junyj Izrail” dostępna jest na stronie Pracowni Humanistyki Cyfrowej UWroc w zakładce „Bibliografie czasopism” (<https://phc.uni.wroc.pl/judaistyka/bibliografia.html>).